

УДК 657

*Маргарита Скрипник
Надія Кострубіцька*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА»

У статті розглянуто теоретичні основи визначення сутності прибутку. Досліджено та проаналізовано історичний розвиток концепцій його формування, а також узагальнено сучасне розуміння даної категорії.

Ключові слова: прибуток, економічна категорія, концепції прибутку, джерела прибутку.

В статье рассмотрены теоретические основы определения сущности прибыли. Исследовано и проанализировано историческое развитие концепций ее формирования, а также обобщено современное понятие данной категории.

Ключевые слова: прибыль, экономическая категория, концепция прибыли, источник прибыли.

Annotation. The theoretical principles of the income foundation have been discussed in this article. The historical development of the formation of the conceptions has been investigated and analyzed and its has also been socialized the modern understanding of the given category.

Keywords: income, economic category, the concept of income, sources of income.

Актуальність теми. Тракткування сутності доходів, витрат і фінансових результатів є важливою науковою проблемою. Ці категорії залишаються в центрі уваги вчених у сфері філософії, економічної теорії, мікроекономіки, макроекономіки, фінансів, менеджменту, бухгалтерського обліку і містять багато суперечностей та протиріч, що обумовлює актуальність їх дослідження.

Прибуток як складна та багатогранна категорія є позитивним фінансовим результатом діяльності суб'єктів господарювання, що визначає ефективність функціонування підприємства, характеризує фінансовий стан та, беззаперечно, вважається головною метою здійснення діяльності. Він розглядається як основне джерело фінансування приросту оборотних і необоротних активів, соціального розвитку підприємства, а також найважливіший фактор наповнення бюджетів різних рівнів. Економістами постійно проводиться аналіз сутності прибутку на мікро- та макроекономічному рівнях, кожному з яких відповідає свій вид звітності. Звітність підприємства дозволяє розглянути процес формування і використання прибутку, система національного рахівництва – визначити рівень розвитку економіки в цілому та місце прибутку в доході країни зокрема.

Єдиного трактування категорії «прибуток» не існує. Полеміка протягом десятиліть значною мірою розгоралася навколо суті, форм та джерел формування прибут-

© Скрипник М. І., Кострубіцька Н. С., 2013

ку, методики його визначення і відображення у звітності, що значним чином впливало на інформаційні запити різного роду користувачів облікової інформації.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Розгляду сутності та методиці формування та використання прибутку підприємств присвячені праці представників французької школи обліку: Б.Ф.Баррема, А.Гільбо, Ж.Г.Курсель-Сенеля, Е.П.Леоте, Л.Сея, італійської: Д.Дзаппа, В.Котрулі, Е.Пізани, німецької: І.Коверо, Е.Косіоля, Г.Рема, Е.Шмаленбаха, англо-американської: Ч.Гаррісона, Л.Р. Діксі, російської: Н.Р.Вейцмана, Р.Я.Вейцмана, А.М.Вольфа, Ф.В.Єгерського, А.Ш.Маргуліса та інших, сучасних фахівців у галузі обліку: О.С.Бородкіна, Ф.Ф.Бутинця, Ю.А.Вериги, М.В.Кужельного, В.С.Леня, В.Г.Лінника, М.С.Пушкаря, В.В.Сопка, Н.М.Ткаченко, В.Г.Швеця, Т.М.Ковальчука, І.Д.Лазаришина, А.О.Міцкевича, П.Т.Саблука, В.К.Савчука, М.Т.Білухи, І.О.Бланка, О.Д.Гудзинського, Й.С.Завадського, а також численні праці науковців-фінансистів, економістів тощо. Різноманітні визначення прибутку, подані авторами, відрізняються одне від одного, що пояснюється складністю самої категорії. Але, необхідно зазначити, що як економісти-класики так і сучасні вчені-економісти не мають єдності думок щодо визначення змісту категорії «прибуток», тому теорія прибутку досі залишається незавершеною та містить в собі певні протиріччя. Для пояснення сутності прибутку недостатньо лише констатації фактів, необхідним є здійснення певних досліджень, які, у свою чергу, потребують концептуальної основи.

Метою дослідження є розгляд підходів до сутності прибутку з позицій представників різних наукових шкіл, критична оцінка існуючих визначень прибутку та уточнення його економічної сутності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах стрімкого розвитку ринкової економіки місце і роль прибутку у господарському процесі безперервно зростає. Саме він є головним стимулом ведення господарської діяльності підприємствами і забезпечує інтереси всіх суб'єктів, причетних до цієї діяльності, а саме: підприємців, персоналу підприємства та держави. Прибуток виступає не тільки стимулом господарської діяльності підприємств, але й основним джерелом розвитку їхньої діяльності.

В умовах розвитку ринкових відносин в економіці України визначення прибутку зазнає певних змін. Прибуток – головна мета діяльності суб'єктів господарювання. Протягом тривалого часу не припиняються дискусії про його сутність і форму. Категорія прибутку і зараз продовжує отримувати нове наповнення та зміст. Це можна підтвердити тим, що окремі вчені пов'язують це поняття з доходом, капіталом, відсотком тощо. Проте для того, щоб ґрунтовно його дослідити, необхідно зазначити, що різні користувачі оперують різними за своєю суттю визначеннями.

Поняття прибутку в економічній системі існує у зв'язку з наявністю товарно-грошових відносин, появою і розвитком інституту власності, особливо приватної. Перші визначення прибутку збігалися зі значенням валового доходу, який за індивідуалістичною системою розподілу поділявся на три категорії: доходи від капіталу, землі та доходи від праці. Вважалося, що кожен із видів доходів обов'язковою винагородою для одержувача за надані ним послуги у народному господарстві.

Економічна сутність прибутку досліджувалася фахівцями віддавна. Сутність прибутку стала предметом наукового зацікавлення для представників зарубіжної економічної теорії. Різні науки в категорію «прибуток» вкладають різне значення, тому виділяється бухгалтерський та суто економічний підхід до її трактування. Економісти-теоретики розглядають різноманітні види прибутку з метою дослі-

дження джерел їх формування, економісти-бухгалтери обґрунтовують найбільш оптимальні методики розрахунку прибутку для управління підприємством, економісти-фінансисти досліджують застосування прибутку в фінансових розрахунках. Розгляд прибутку з позицій різних наук передбачає встановлення його місця в системі економічних відносин та дозволить розглядати прибуток як складовий елемент суспільно-виробничого стану економіки країни.

Різноманітними трактуваннями прибутку відзначається економічна теорія, тому зупинимося на розгляді їх предметного змісту детальніше.

Узагальнення наукових досліджень дало змогу виокремити кілька відмінних позицій, зокрема рекомендовано його розглядати з урахуванням: соціальних відносин – як засіб задоволення інтересів суб'єктів ринкових відносин, задіяних у його формуванні; економічних відносин – як частину доданої вартості, що закладається у виробництві, а фактично надходить на підприємства як складова частина виручки від реалізації продукції; фінансових відносин – як вид фінансового результату діяльності підприємств (поряд зі збитком та нульовим результатом), що визначається позитивним сальдо між отриманими доходами і здійсненими витратами підприємств [6, с. 179-181]. Ще з XVI – XVII ст. учені намагалися пояснити сутність категорії прибутку та його першоджерела. Із розвитком економічної теорії трактування прибутку постійно змінювалися та ускладнювалися.

Еволюція поглядів на сутність прибутку починається з часів виникнення меркантилізму, найвидатнішим представником якого в Англії був Т. Мен. Джерело багатства країни вбачали у зовнішній торгівлі, а першоджерело прибутку – у сфері обігу. Головною помилкою було ігнорування прибутку у сфері мануфактурного виробництва. Вони трактували прибуток як різницю між цінами продажу та купівлі товару. Меркантилісти, найбільш відомими серед яких були Томас Мен та Жан Батист Кольбер, стверджували, що виникнення прибутку пов'язане з торгівлею. За фізіократами (XVII–XVIII ст.), прибуток створюється тільки в сільському господарстві через вплив природи, що призводить до зростання споживчих вартостей понад витратами виробництва (Ф. Кене) [5, с. 63].

Практика господарювання впродовж століть спростувала механізм отримання прибутку тільки в сільському господарстві чи в зовнішній торгівлі та довела можливість його обчислення у всіх галузях народного господарства за умови впровадження підприємствами оптимальної економічної політики. Здобутки фізіократів та меркантилістів у сфері економіки не втратили важливості й до нашого часу, оскільки методика визначення прибутку як перевищення доходів над витратами є найбільш поширеною і сьогодні.

А. Тюрго [4, с. 63], на відміну від традиційних поглядів фізіократів, виділив прибуток на капітал як особливий вид доходу, самостійну економічну категорію. Крім того, на його думку, підприємець повинен отримувати прибуток як винагороду за талант, ризик.

Представники класичної школи (XVIII–XIX ст.) А.Сміт та Д.Рікардо обґрунтували ідею створення доданої вартості в галузях матеріального виробництва, а тому розглядали прибуток як результат праці робітника та функціонування вкладеного в справу капіталу [15, с.232].

На думку А. Сміта, заробітна плата, прибуток і рента є трьома першоджерелами всякого доходу. Так у своєму дослідженні «Добробут націй» він пише: «Слід мати на увазі, що дійсна вартість усіх різних складових ціни визначається кількістю праці, яку може купити або отримати у своє розпорядження кожна з них. Праця визна-

час вартість не лише тієї частини ціни, що припадає на заробітну плату, а й тих частин, що припадають на ренту та прибуток. Головне надбання Адама Сміта – це створення концепції трудової вартості, яку з плином часу ефективно розвине Карл Маркс. Істотний недолік концепції Адама Сміта полягає у роздвоєнні бачень першоджерела прибутку, тобто прибуток є результатом створення нової вартості й одночасно породженням капіталу [2, с. 157].

Продовжувачем теорії А. Сміта став Д. Рікардо. Однак прибуток і заробітна плата у останнього є не джерелами, а складовими вартості, що створюється лише працею. Він писав: «Підвищення вартості праці є неможливим без відповідного – падіння прибутку». Д. Рікардо пов'язував прибуток із заробітною платою, стверджуючи, що її зростання призводить до зменшення прибутку і навпаки, прибуток зростає, коли зарплата знижується.

Теорія формування прибутку А. Сміта та Д. Рікардо (концепція продуктивного капіталу) поклала початок трудовій теорії додаткової вартості, яка на той час ще не була обґрунтована як цілісна концепція прибутку.

На нашу думку, беззаперечним є той факт, що прибуток формується з врахуванням багатьох факторів, визначальними серед яких є здатність людини до праці та функціонування первинно вкладеного в справу капіталу. Тому трактування прибутку представниками класичної школи вважаємо правильним та змістовним саме з якісної сторони.

В першій половині XIX ст. у працях відомих англійських економістів Д.С. Мілля та Дж.Р. Мак-Куллоха прибуток трактується як трудовий дохід підприємця, винагорода за його підприємницьку діяльність [5, с. 97]. Пізніше англійський вчений А.Маршалл почав визначати прибуток як плату за спостереження і управління виробництвом, вважаючи прибуток різновидом заробітної плати й трудового доходу [13, с. 30]. Таке розуміння прибутку в умовах сьогодення хоча й не втратило актуальність, та все ж не повністю розкриває його суть. Прибуток як плату за підприємницьку діяльність нині розраховують фізичні особи-підприємці, для юридичних осіб пристосування вище вказаного твердження є ускладненим. Зауважимо, що в ринкових умовах господарювання винагородою для підприємця може бути також завоювання певного сегменту ринку, висока якість продукції, збільшення попиту, соціальний ефект тощо. Дещо ширше розглядає прибуток американський економіст Ф. Найт: не тільки як плату підприємцю за послуги з управління, але й як винагороду за невизначеність і ризик в його діяльності. На нашу думку, невизначеність і ризик в діяльності підприємця не є сутністю прибутку, а тільки умовами його отримання чи факторами, що впливають на величину прибутку.

Надалі концепція продуктивності капіталу переростає в теорію трьох факторів виробництва – праці, капіталу і землі, основоположником якої був Ж.Б. Сей. Він стверджував, що дані фактори виробництва мають самостійне значення у створенні доходів капіталістів та землевласників. Прибуток розглядався ним як винагорода підприємця за його промислові здібності в процесі поєднання всіх факторів виробництва [16, 138].

Подальший розвиток теорії продуктивності капіталу призвів до видозміни її в теорію граничної продуктивності, найбільш розвинена форма якої представлена в працях американського економіста Дж. Б. Кларка (початок XX ст.) [5, с. 29-30]. Він вважав, що капітал, як і кожен фактор виробництва, має «специфічну продуктивність», що вимірюється граничним продуктом даного фактора.

Вважаємо за необхідне відмітити, що самостійна продуктивність капіталу неможлива, більше того – капітал, який не вкладається в обіг людиною, ніколи не принесе економічних вигод. Крім того, недостатня продуктивність капіталу й праці унеможливить виробництво продукту на його граничному рівні, що призведе до отримання збитків.

Представник французької політекономії Ф. Бастіа (середина XIX ст.) [5, с. 103-105] в теорії «економічної гармонії» стверджував, що поняття прибутку не існує, тому замінив прибуток поняттям «дохід», який ототожнював з відсотком на капітал, тобто формою доходу капіталістів та землевласників, з чим ми категорично не погоджуємося, оскільки капіталісти й землевласники можуть отримувати як прибутки, так і збитки.

Швейцарський економіст С. Сімонді [5, с. 106-109] визначав прибуток як дохід капіталіста, що є вирахуванням із продукту праці працівника. Тим самим він підкреслював експлуаторську суть прибутку. Разом з тим, С. Сімонді визначав прибуток як результат продуктивності капіталу та утримання капіталіста. На думку авторів, отримання збитків також можливе при експлуатації працівників, що забезпечується неналежною продуктивністю капіталу.

У другій половині XIX ст. французький учений П.Ж. Прудон [5, с. 109-115], ототожнюючи капітал з грошима, тим самим трактував прибуток як заробітну плату капіталістів. Виходячи з цього, наявність збитків свідчить про затримку плати капіталістові за ведення бізнесу.

Пізніше англійський вчений А. Маршалл [5, с. 30] почав визначати прибуток як плату за спостереження і управління виробництвом, вважаючи прибуток різновидом заробітної плати та трудового доходу. За А. Маршаллом, прибуток – це перевищення доходів підприємства над його витратами. З таких позицій збитки можна розглядати як неналежне управління виробництвом.

К. Маркс на основі трудової теорії вартості А.Сміта сформував нове пояснення прибутку, розділивши вартість товару на дві складові: витрати виробництва та перевищення вартості товару над витратами виробництва чи, так звану, додану вартість. Тому прибуток він називав перетвореною формою доданої вартості, що породжена всім авансованим капіталом [11, с.40]. Таке трактування прибутку, на нашу думку, розкриває його сутність з якісної сторони, адже вичерпно відображає економічний процес формування прибутку.

Теорія прибутку як «монопольного доходу» пов'язана з американським економістом Е.Чемберленом, у ній монопольний прибуток ототожнюється з будь-яким додатковим доходом, що отримується в результаті застосування науково-технічних досягнень [5, с. 238]. На нашу думку, отримання монопольного прибутку не розкриває його суть, а вказує тільки на умови формування прибутку. Цікаві трактування прибутку знаходимо у економістів Росії та України XIX–XX ст., що формувалися під впливом боротьби народу проти кріпосного права. Так, А.М. Радіщев розрізняв «істинну ціну», тобто витрати виробництва і «додану ціну» – перевищення ціни над витратами, тобто прибуток. Він не осуджував отримання прибутку, підкреслюючи, що торгувати без доходу – марне заняття [5, с.276].

Прибуток на одиницю дійсно обчислюється так, але ж на практиці він не розраховується за кожною одиницею товару, а тільки в кінці місяця чи кварталу за загальним обсягом доходів та витрат. До того ж, товари мають тільки підприємства торгівлі, а тому в розрахунок прибутку виробничих (сільськогосподарських) підприємств необхідно включати дохід та собівартість реалізованої продукції, для тор-

говельних підприємств – відповідно дохід та собівартість реалізованих товарів.

Перераховані вище трактування вітчизняних вчених характеризують поняття, насамперед, з кількісного боку, проте при цьому його економічна природа не розкривається.

Сучасні західні економісти визначають прибуток категорією добробуту, тобто ступенем поліпшення добробуту господарюючого суб'єкта за даний період часу. Так, на думку Дж. Хікса «мета визначення прибутку на практиці полягає в тому, щоб дати людям уявлення про суму, яку вони можуть витратити на споживання, не стаючи біднішими. Згідно з цією ідеєю, прибуток тієї чи іншої людини слід визначати як максимальну суму, яку вона може витратити на протязі тижня за умови, що її добробут до кінця даного тижня не зменшиться порівняно з початком [22]. На нашу думку, дане індивідуальне визначення прибутку може бути застосоване до будь-якого суб'єкта господарювання.

Інший погляд на прибуток мають фахівці американського інституту бухгалтерів, які стверджують, що «прибуток... є величиною, яка одержується шляхом віднімання з доходів або виручки собівартості реалізованої продукції, інших витрат та збитків...» [23]. Натомість фахівці Американського інституту присяжних бухгалтерів вважають, що «чистий прибуток (чистий збиток) – це перевищення (дефіцит) доходів над витратами за звітний період...» [24].

На сучасному етапі розвитку економіки прибуток від господарської діяльності також трактується більшістю економістів як перевищення доходів над витратами. У сучасному світі серед вчених-економістів існують різні точки зору щодо поняття, однак при цьому значна їх частина характеризує прибуток лише з кількісного боку. С.Ф. Покропивний розглядає прибуток як ту частину виторгу, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства. Характеризуючи перевищення надходжень над витратами, прибуток втілює мету підприємницької діяльності і є головним показником її результативності (ефективності). І. М. Бойчик вважає, що прибуток – це частина доходу, що залишається підприємству після відшкодування всіх витрат, пов'язаних з виробництвом, реалізацією продукції та іншими видами діяльності [14, с. 100]. Л.І. Шваб дає пояснення прибутку як узагальнюючому фінансовому показнику діяльності підприємства, це та частина його виторгу, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства. На думку А. А. Мазаракі, прибуток як економічний показник – різниця між ціною реалізації та собівартістю продукції (товарів, послуг), між обсягом отриманого виторгу та сумою витрат на виготовлення та реалізацію продукції.

Російський економіст Д.С. Моляков розуміє його як грошове втілення частини вартості додаткового продукту. А.М. Поддєрьогін визначає прибуток як частину заново створеної вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу. Таким чином, наголошується на важливості процесу реалізації виробленого продукту за кошти [6, с. 98].

Економісти-фінансисти (Н.В. Герасимчук, Г.Г. Кірейцев, А.М. Ковальова) [21, с. 102; 19, с. 85] розглядають прибуток з позицій акумулювання-розподілу фінансових ресурсів, тобто з однієї сторони як основну частину грошових накопичень, що створюються для формування власності, та з іншої сторони – як позитивний узагальнюючий фінансовий результат господарської діяльності підприємства, завдяки якому фінансується приріст оборотних коштів, оновлення та розширення виробництва, соціальний розвиток підприємства тощо. У свою чергу, збиток – це від'ємний

фінансовий результат господарської діяльності, завдяки якому скорочується фінансування витрат підприємства.

Цікавий підхід до суті прибутку, що об'єднує попередні визначення, зустрічається у англійських економістів Боді Еві та Метрона Роберта [1, с. 125], які підтримують думку Джона Хінса: прибуток визначається як сума, яку можна потратити за визначений період часу, зберігши при цьому рівень багатства на початок даного періоду.

З економічної точки зору прибуток можна розглядати як різницю грошових надходжень і виплат, але з бухгалтерської – таке трактування втрачає сенс. В практичній діяльності підприємств найпоширенішими варіантами є відсутність грошей та наявність прибутку й навпаки, зростання вартості майна підприємства та зменшення прибутку тощо. Визначення прибутку як грошових накопичень підприємства нині спростовується тим, що наявний прибуток не обов'язково набирає грошової форми та реінвестується в діяльність підприємства, а може розподілятися між засновниками у вигляді відсотків, шляхом формування резервного капіталу. До того ж, прибуток можна отримати не тільки від реалізації.

В менеджменті, на думку Г.М. Тарасюк та Л.І. Шваб [18, с. 240], прибуток вважається основним складовим елементом предмету і продукту праці управлінського персоналу, що аналізується, прогнозується та планується як найважливіший економічний показник. Система управління прибутком є складовою частиною загальної системи управління підприємством. Наявність збитків свідчить про недостатньо ефективні дії управлінського персоналу. Важливість управління фінансовими результатами в межах підприємства не викликає сумнівів, а ось створення прибутку управлінською ланкою є спірним. Не можемо погодитися з думкою, що прибуток є «предметом чи продуктом праці» управлінського персоналу, адже ще К. Марксом доведене його формування працівниками у процесі виробництва.

Проф. Н.М. Малюга вважає, що загальноекономічні категорії, до числа яких відноситься й прибуток, являють собою абстракції, теоретичні обґрунтування, для практичного їх застосування необхідна інтерпретація цих категорій, що розглядаються прикладними економічними науками, в тому числі й бухгалтерським обліком [10, с. 124].

Дослідимо еволюцію концепції прибутку, починаючи з економістів класиків до ХХ ст. Еволюція концепції прибутку надана в рис 1.

Розкриття економічної сутності дозволило дослідити еволюцію розвитку поняття прибутку підприємства та виявити, що прибуток підприємства – це форма комплексного доходу, що утворюється в результаті реалізації права власності на капітал у різних сферах його застосування, яка виступає одночасно об'єктом і інструментом управління фінансами.

Найбільш, на наш погляд, наближеним до вимог ринкової економіки є визначення Г. Р. Вечканової та Г.С. Вечканова [4, с. 654], С.В. Мочерного [12, с. 196], Ю.В. Ніколенка [15, с. 93], прибуток є перетвореною економічною формою вартості додаткового продукту. Таке трактування прибутку, на нашу думку розкриває його сутність з якісної сторони, адже додатковий продукт є частиною заново створеної працею робітників вартості. Зауважимо, що поняття «додатковий продукт» є заміником поняття «додана вартість», що пов'язане з теорією К. Маркса.

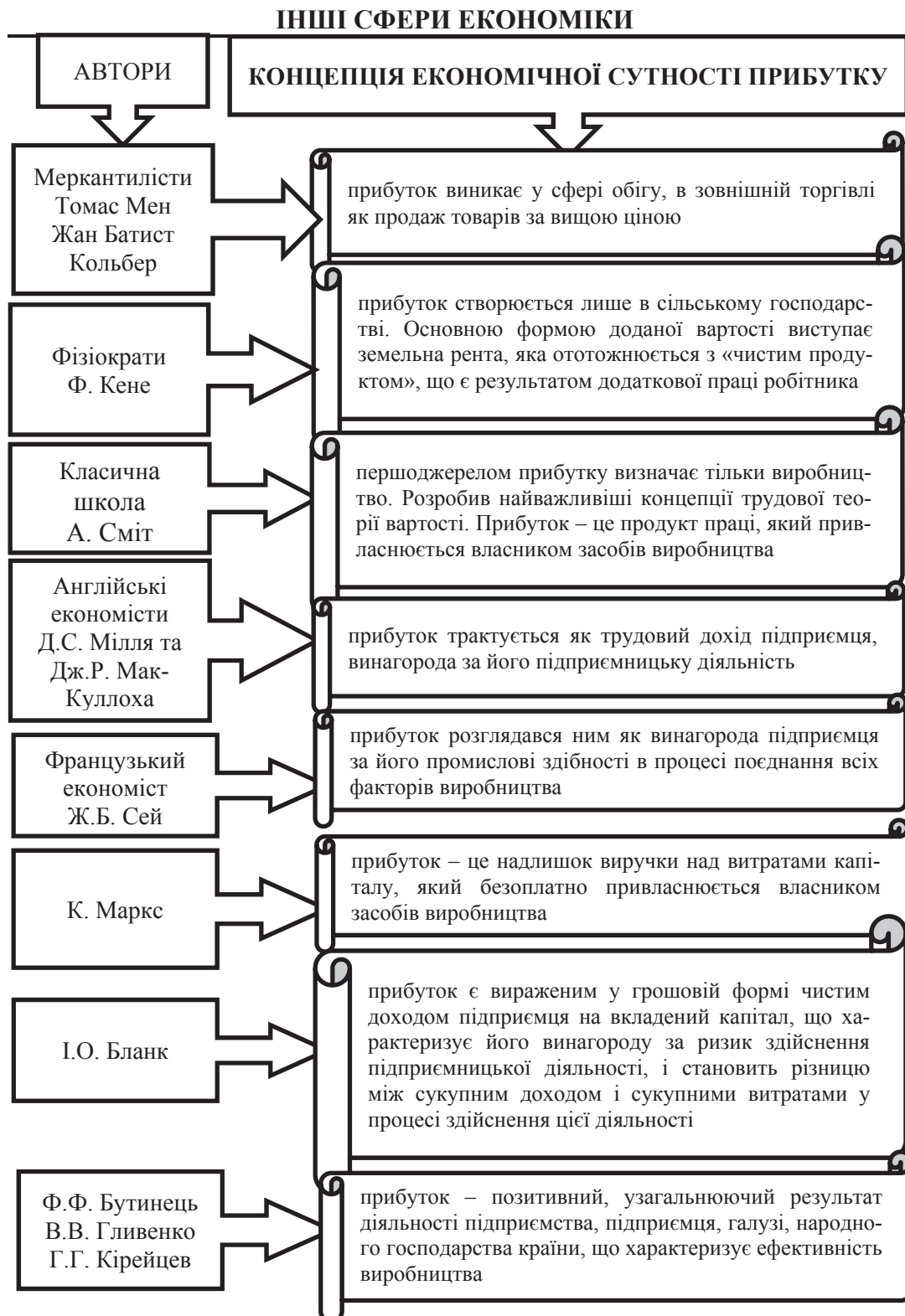

Рис. 1. Підходи до визначення прибутку світовими школами бухгалтерського обліку (авторська розробка)

І. М. Бойчик [2, с. 346], Г. Р. Вечканова та Г. С. Вечканов [4, с. 654], В. В. Гливенко [8, с. 424-425], М.В. Кужельний [7, с. 37-38], В. С. Лень [8, с. 424-425] та В.Г. Лінник [7, с. 37-38] вважають прибуток (збиток) частиною чистого доходу, яка залишається на підприємстві після відшкодування витрат. За методикою розрахунку фінансових результатів у Звіті про фінансові результати прибуток (збиток) дійсно є спершу частиною доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), а потім чистого доходу.

Л. А. Дробозина [19, с. 102], М.В. Кужельний та В.Г. Лінник [7, с. 37-38], О.В. Лишилєнко [9, с. 14] під прибутком розуміють джерело власних коштів підприємства та формування доходної частини бюджетів різних рівнів. Дійсно, прибуток використовується на оновлення виробництва, соціальний розвиток підприємства тощо, але на подібні потреби можуть витрачатися й інші складові власного та залученого капіталу. Тож таке трактування включає тільки напрями розподілу прибутку і не розкриває його суті. Збиток, у свою чергу, зводить можливість розширеного фінансування потреб підприємства.

Отже, незважаючи на спільні ознаки й відмінності в трактуванні прибутку різними науками, прослідковується два варіанти визначення його сутності: бухгалтерський та економічний. менший за бухгалтерський на величину неявних (внутрішніх) витрат.

Таким чином, на основі проведеного абстрактно-логічного дослідження сутності прибутку (збитку) під кутом зору різних наук, можемо стверджувати, що «прибуток (збиток)» як економічна категорія має кількісну та якісну сторону. У їх діалектичній єдності і розкривається суть прибутку (збитку). На думку авторів, прибуток з кількісної сторони – це приріст власного капіталу підприємства за рахунок перевищення доходів звітного періоду над пов'язаними з їх формуванням витратами; збиток – це зменшення власного капіталу підприємства за рахунок перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати. Прибуток з якісної сторони – це економічна форма додаткового продукту (доданої вартості).

Висновок. Еволюція теоретичних підходів до суті прибутку показує її складність та багато вимірність, залежить від позицій учених, з яких вони розглядають цю категорію, суспільно-політичного устрою країни, предмету та рівня розвитку науки, а також від положень нормативно-правової бази певного часу чи країни. На основі проведеного абстрактно-логічного дослідження сутності прибутку під кутом зору різних наук, доходимо висновку, що «прибуток» як економічна категорія має кількісну та якісну сторону. У їх діалектичній єдності і розкривається сутність прибутку. На думку автора, з кількісної сторони прибуток є приростом власного капіталу підприємства через перевищення доходів звітного періоду над пов'язаними з ними витратами. З якісної сторони прибуток – це економічна форма додаткового продукту, створена людською працею.

Соціально-економічний зміст вказаних категорій найповніше розкривається при вивченні їх класифікаційних ознак, впорядкування яких є визначальним напрямом вдосконалення обліку доходів, витрат і фінансових результатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боди Эви. Финансы: [пер. с англ.] / Эви Боди, Роберт Метрон. – М.: Издат. дом «Вильямс», 2003. – 592 с.

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

2. *Бойчик І. М.* Економіка підприємства: навчальний посібник / І.М. Бойчик. – К.: Атика, 2002. – 480 с.
3. *Вечканов Г.С.* Современная экономическая энциклопедия / Г.С. Вечканов, Г.Р. Вечканова. – СПб: Издательство «Лань», 2002. – 880 с.
4. *Волошук Г.О.* Особливості аналізу та оцінки фінансової стійкості підприємства [Текст] / Г.О. Волошук, Т.М. Одінцова // Збірник друкованих праць ЧДТУ. Серія. Економічні науки. Випуск 15. – Черкаси: ЧДТУ, 2005. – С. 10-15.
5. *Дмитриченко Л.И.* История экономического учений: учебное пособие / Л.И. Дмитриченко. – Донецк: «КИТИС», Дон Гу, 1999. – 452 с.
6. *Економічна енциклопедія* [Текст]: У трьох томах, Т. 2 / За ред. С. В. Мочерний та ін. – К.: Вид.центр «Академія», 2002. – 952 с.
7. *Кужельний М.В.* Теорія бухгалтерського обліку: підручник / М.В. Кужельний, В.Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2001. – 334 с.
8. *Лень В.С.* Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: навчальний посібник / В.С. Лень, В.В. Гливенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 576 с.
9. *Лишиленко О.В.* Теорія бухгалтерського обліку: навчальний посібник / О.В. Лишиленко. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 215 с.
10. *Малюга Н.М.* Прибуток як економічна категорія та об'єкт бухгалтерського обліку / Н.М. Малюга // Вісник ЖДТУ. – 2004. – № 2 (28). – С. 119-129.
11. *Маркс К.* Капітал. Т. 3. Державне видавництво політ. літератури УРСР, 1952.-926 с.
12. *Мочерний С.В.* Основи економічних знань / С.В. Мочерний. – К.: Феміна, 1995. – 352 с.
13. *Наумчик А.А.* Механизм экономического стимулирования заготовительной деятельности потребительской кооперации / А.А. Наумчик. – Минск: Белорусская наука, 2001.-155 с.
14. *Олексюк О.І.* Прибутковість в управлінні результативністю діяльності сучасних компаній [Текст] / О.І. Олексюк, Л.М. Дзюбенко // Фінанси України, 2006. – № 12. – С. 101-111.
15. *Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Підручник* / За ред. Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка.-2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Вища школа. – Знання, 1997.-743 с.
16. *Основи економічної теорії: підручник* / за ред. Ю.В. Ніколенка. – 3-тє вид. – К.: Центр учбової літератури, 2003. – 540 с.
17. *Проскурін В.П.* Історія економіки та економічних учень . Нариси економічної історії індустріальної цивілізації: Навч. посіб. / Проскурін В.П. – К.: КНЕУ, 2005. – 372 с.
18. *Тарасюк Г.М.* Планування діяльності підприємства: навчальний посібник / Г.М. Тарасюк, Л.І. Шваб. – К.: «Каравела», 2003. – 432 с.
19. *Фінансы: учебник для вузов* / под ред. Л.А. Дробозиной. – М.: Финансы, 1999. – 527 с.
20. *Фінанси підприємств: навчальний посібник* / за ред. Г.Г. Кірейцева. – К.: Центр учбової літератури, 2002. – 268 с.
21. *Финансы: учебное пособие* / под ред. А.М. Ковалевой. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 336 с.
22. *Хикс Дж.* Стоимость и капитал / Дж. Хикс. – М.: Прогресс, 1993. – 488 с.
23. *American Institute of Accountants (1955).* Proceeds, Revenue, Income, Profit and Earnings. Accounting Terminology Bulletin No.2. Committee on Terminology. AIA.
24. *American Institute of Certified Public Accountants (1966).* APB Opinion. No.10.Omnibus Opinion. New York: AICPA.